

อาการประชวรของสมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ พระราชินีในรัชกาลที่ 4

วิบูล วิจิตรวาทการ

ในพ.ศ. 2367 สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคตโดยมิได้รับสั่งไว้ว่า เจ้าชายองค์ใดควรได้รับราชสมบัติต่อ

เหล่าข้าราชการผู้ใหญ่และพระราชวงศ์จึงต้องประชุมกันเคร่งเครียดเพื่อตัดสินว่าสมควรถวายราชบัลลังก์แก่ผู้ใดต่อไป

เจ้าฟ้าชายที่มียศสูงสุดขนาดนั้นคือสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎ (ซึ่งภายหลังจะเป็นสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4) แต่พระองค์เป็นโอรสองค์ที่ 43 พระโอรสองค์แรกคือกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เจ้าชายผู้นี้มีพระชนม์ 37 ปี แก่กว่าเจ้าฟ้ามงกุฎถึง 16 ปี มีอำนาจวาสนาและเป็นที่เคารพเกรงขามของเหล่าขุนนางและบรมวงศานุวงศ์

ผู้ร่วมประชุมทั้งหลายจึงพร้อมใจกันถวายตำแหน่งเจ้าครองสยามให้แก่ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ราชภิเษกเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2367 เป็นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

เจ้าฟ้ามงกุฎเองนั้น จึงตกอยู่ในฐานะลำบาก เพราะถึงแม้จะอยู่ในวังเฉย ๆ ไม่ทำอะไร ก็ยังอาจเป็นที่วิตกกังวลพระทัยของสมเด็จพระนั่งเกล้า ๆ ได้ เพื่อให้สมเด็จพระนั่งเกล้า ๆ แน่พระทัยว่าพระองค์ไม่มีความประสงค์ที่จะแย่งชิงราชสมบัติ เจ้าฟ้ามงกุฎจึงออกผนวชเป็นภิกษุที่วัดมหาธาตุ และภายหลังย้ายไปประทับอยู่ที่วัดราชาธิวาส ทรงผนวชเป็นพระอยู่ถึง 27 ปี จึงได้สึกออกมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมื่อรัชกาลที่ 3 สวรรคต ใน พ.ศ. 2394

ในหนังสือประวัติศาสตร์สากล เล่มที่ 5 หลวงวิจิตรวาทการท่านบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎไว้ดังนี้

“ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ฝากชีวิตไว้ในศาสนามากที่สุด ได้ทรงผนวชเป็นสามเณรอยู่ 7 เดือนและเป็นภิกษุอยู่ถึง 27 ปี

ได้ทรงผนวชถึงที่สุดในปีพุทธศักราช 2367 เมื่อพระชนม์ได้ 21 พรรษา และในเวลาที่ยังเป็นรัชสมัยของพระชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก่อนที่จะได้ทรงผนวช ก็ได้ทรงมีพระชายา และมีพระราชโอรสของพระองค์อยู่แล้ว แต่ทรงเลื่อมใสในทางศาสนา และทรงศึกษาพระปริยัติธรรมมาแต่ก่อนที่จะทรงผนวช

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และการที่ทรงสละขรवासสมบัติออกทรงผนวชนั้น ถึงแม้ว่าจะมีเหตุอื่นประกอบอยู่บ้าง เช่น เพื่อให้สมเด็จพระนั่งเกล้าทรงระแวงว่าจะแย่งราชสมบัติ ก็ได้ทรงสนพระทัยในวัตรปฏิบัติถึงกับทรงระแวงว่า ศาสนวงศ์ซึ่งเป็นจลาจลมาแต่ครั้งกรุงเก่า นั้น อาจไม่บริสุทธิ์เสียแล้ว ทรงสลดใจอยู่อย่างนี้ จวนเจียนจะทรงลาสิกขาบทเพื่อจะได้ทรงพบพระรามัญองค์หนึ่ง ซึ่งมีความรู้กว้างขวางในธรรมวินัยมากกว่าศาสนาวงศ์ ชี้แจงให้ทรงเกิดความเลื่อมใส จึงทรงรับเอาไว้ในวงศ์นั้นมาเป็นข้อปฏิบัติสืบมา

ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักวัดมหาธาตุ ทรงสอบไล่ได้ประโยค 5 ในช่วงเวลา 3 วัน คือในวันแรก ทรงสอบประโยค 1 ถึง 3 วันที่สอง ทรงสอบประโยค 4 และวันที่สาม ทรงสอบประโยค 5 ต่อนั้นมาก็ทรงสั่งสอนกุลบุตรให้เล่าเรียนเป็นอย่างดี

ภายหลังได้เสด็จไปประทับอยู่ที่วัดราชาธิวาส ทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้น ทำให้ภิกษุสงฆ์พวกเก่าได้นามว่ามหานิกาย ได้เสด็จไปในจังหวัดต่าง ๆ โดยมีได้ไชยวทยานอย่างหนึ่งอย่างใด ทรงเริ่มศึกษาภาษาอังกฤษเมื่อพระชนม์ได้ 40 เศษ

เมื่อสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์และมุขมนตรีทั้งหลายเมื่อเราเห็นว่า ไม่มีใครจะสามารถยิ่งไปกว่าพระองค์ ในการที่จะครอบครองแผ่นดินสืบไป จึงได้พร้อมใจกันไปทูลอัญเชิญให้ลาผนวชออกมาครองราชสมบัติ”

เราได้ทราบจากข้อความของหลวงวิจิตรวาทการนี้ ว่าสมเด็จพระจอมเกล้าทรงมีพระชายาแล้วองค์หนึ่ง และได้มีโอรส 2 องค์ก่อนเกิดเหตุจำเป็นทำให้ต้องทอดทิ้งครอบครัวไปผนวชเป็นภิกษุอยู่ถึง 27 ปี กว่าจะสึกออกมาก็มีพระชนม์ร่วม 48 ปีแล้ว

เราทราบจากประวัติศาสตร์ว่าเมื่อขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดินสยาม สมเด็จพระจอมเกล้ามิได้ทรงกลับไปหาพระชายาองค์เก่า แต่ทรงอภิเษกสมรสกับพระธิดาของกรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ และยกกุลสตรีอายุเพียง 16 ปีนี้ ขึ้นเป็นพระราชินี มีพระนามว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์

การที่ทรงเลือกสตรีอื่นขึ้นเป็นพระราชินีนี้ คงกระทบกระเทือนจิตใจพระชายาองค์เก่าไม่น้อย ก็เคยเป็นคู่ร่วมชีวิตกันมาก่อน และเมื่อโชคชะตาบังคับให้ต้องพรากจากกันเป็นเวลานานถึง 27 ปี เธอก็มิได้เอาใจออกห่าง ได้แต่ถวายเป็นความรักภักดีอยู่ไม่ขาดจึงเป็นเรื่องน่าสงสาร ที่เมื่อพระสวามีได้เป็นถึงพระมหากษัตริย์ ตนเองกลับถูกทอดทิ้งอยู่เบื้องหลัง

มีเรื่องเล่าไว้ในประวัติศาสตร์ว่า หลังจากสำเร็จพระจอมเกล้าฯ ครองราชย์ได้ไม่นาน วันหนึ่งเสด็จประพาสทางเรือในแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่ดี ๆ ก็มีเรือยาวอีกลำหนึ่งพายเร่งเข้ามาชิด จนจะเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวอนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แข่งขึ้นหน้า คนในเรือลำนั้นนอกจากฝีพายผู้ชาย ก็มีหญิงสาววางนั่งอยู่เป็นจำนวนมาก ต่างหันมายิ้มแย้มหัวเราะมองดูเรือพระที่นั่งอย่างไม่เกรงกลัว สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงส่งข้าราชการไปสืบถาม และได้ทราบว่าเป็นเรือพระชายาเก่าบังอาจแล่นมาเคียงข้าง ก็ทรงพิโรธเป็นอย่างมาก สั่งให้จับทั้งคนพายเรือและหญิงสาววางที่นั่งเรือลำนั้น และนำเรือกลับกรุงเทพฯฯ ทันทัน ส่วนพระชายาเก่าซึ่งอยู่บนเรือและเป็นผู้ออกคำสั่งให้ฝีพายเร่งแข่งเรือ นั้น ก็ถูกกักตัวอยู่ในพระราชวังชั้นใน

ความผิดนั้นอยู่ที่พระชายาองค์เก่าผู้เดียว ที่สั่งให้เร่งเรือเข้ามาเทียบข้าง แต่เมื่อเราพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมา ก็ต้องรู้สึกเห็นใจและสงสาร เพราะการกระทำเช่นนั้น คงเกิดจากความปรารถนาที่จะได้มีโอกาสใกล้ชิดพระสวามีเก่าอีกครั้งหนึ่ง เป็นการพยายามเชื่อมสายสัมพันธ์ที่ได้ถูกตัดขาดอย่างไม่มีเยื่อใย อย่างไรก็ตามหลังจากถูกลงพระราชอาญาเขียนโทษยกโทษกันใหญ่ในวันนั้นแล้ว พระชายาองค์เก่าก็ได้กลับมาแสดงความใกล้ชิดอีก

เหตุการณ์นี้ มีรายละเอียดอยู่ในพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าจอมพุ่ม เมื่อพ.ศ. 2397 ว่า

“ฉันได้เดินทางออกจากพระราชวังกลางน้ำเมื่อวันอาทิตย์ที่แล้วก่อนรุ่งสาง และได้มาถึงวัดเขมาที่ตลาดขวัญเมื่อเวลาประมาณหนึ่งโมงเช้า ณ ที่นั้นเราเองได้สังเกตเห็นว่า มีเรือลำหนึ่งได้พายมุ่งตรงมายังเรือพระที่นั่งอย่างเต็มฝีพาย พอตีผ่านเรือที่บรรทุกกองทัพรักษาพระองค์ และเรืออื่น ๆ ในกระบวนมาหลายลำ แล้วก็มาถึงเรือลำที่ฉันนั่งมาพอดีก็ได้เทียบเรือแล่นขนานไปกับเรือพระที่นั่ง ครั้งแรกที่เดิยคิดว่าคงจะเป็นเรือของพระนางรำเพย ฉันจึงได้ร้องตะโกนถามไปว่า นั่นเรือของใคร แต่ก็ไม่มีใครตอบ เรือลำนี้ที่ห้องที่นั่งมีม่านสีม่วงกันอยู่รอบ ทั้งมีหญิงจำนวนหลายคนนั่งที่ข้างท้ายเรือ พวกทหารรักษาพระองค์ได้บอกฉันในภายหลังว่า ครั้งแรกเขาคิดว่าคงเป็นเรือที่จะมาร่วมขบวนด้วย จึงได้ปล่อยให้ผ่านมาแต่ตอนแรก ท่านสาราเพชรภรณ์วังทั้งตัวฉันเองด้วยก็ได้ตะโกนถามไปอีกหลายครั้ง ถามแล้วถามอีกแต่ก็ไม่มีเสียงตอบ พวกผู้หญิงที่อยู่ในเรือลำนั้นกลับหัวเราะอย่างร่าเริง พวกคนของเราในเรือชักเริ่มขุ่นแค้นไปตาม ๆ กัน อันเกิดจากการถูกหัวเราะนั้นเอง

ฉันคิดจะสั่งให้ทหารยิงปืนเข้าไปแล้ว ตามกฎหมายที่เราจะทำได้เช่นนั้น แต่มาคิดอีกทีก็กลัวว่าจะเกิดตายขึ้นได้ แล้วคนทั่วไปก็จะกล่าวหาว่าพระมหากษัตริย์องค์นี้ช่างทารุณโหดร้ายเสียจริง ชาวคนได้ง่าย ๆ เรือลำนี้ก็ยั้งวงขนานไปกับเรือพระที่นั่งอยู่เรื่อย ๆ จนกระทั่งเห็นผิดสังเกตจึงต้องหยุดเรือ แล้วสั่งให้ทหารรักษาพระองค์เร่งฝีพายกติดตามเรือลำนั้น พอขวิดเรือลำนั้นไปได้สักเล็กน้อยก็ตามไปทันและนำเรือนั้นกลับมาได้ในที่สุดนั้น ก็รู้สึกว่ามันเป็นเรือของพระราชมารดาของเจ้าชายมเหศวร ซึ่งเธอนั่งมาในเรือลำนั้นด้วย ได้แสดงอาการล้อเลียนและยั่วเย้าฉันต่อหน้าธารกำนัล ฉันจึงได้สั่งให้พระอินทราเทพนำเรือลำนั้นเข้ากรุงเทพฯฯ ทันทัน พร้อมทั้งได้สั่งให้กักตัวเจ้าของเรือลำนั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภายในพระราชวังชั้นใน และรวมทั้งผู้ร่วมหัวกันด้วย พร้อมกันนั้นฉันก็ได้เขียนจดหมายเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ลูกชายเขาฟัง และได้มีคำสั่งไปให้ท่านหญิงศรีสัจจาและโสภานีเวชจัดการแล้ว

ฉันรู้ว่าพวกผู้หญิงที่ร่วมหัวกันกับพระราชมารดาของเจ้าชายมเหศวรนั้นก็แม่สลับและแม่ย่อยซึ่งมาในเรือลำนั้นด้วย หญิงสองคนนี้ก็ป็นญาติเกี่ยวดองกันกับเธอคือเป็นป้า ฉะนั้นจงอย่าไปหาหรือพูดอะไรกับเขาเลยเพราะเขาเป็นคนหยาบช้าเลวทรามมาก มีแต่จะทำให้เธอได้รับความอับอายและขายหน้าเท่านั้น ตัวการที่กระทำความผิดครั้งนี้ทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ คงจะนึกว่าตนเป็นเพบเวอริตของฉันทัน จึงได้มากล้าลือเลียนแลยัวเข้าฉันท่อนหน้าเมียสาวสวยคนใหม่ของฉัน เช่นนั้น เมื่อตอนจับเธอก็อ้างตนเป็นใหญ่ ทั้งอ้างว่าจะไปอยู่ยากับฉันเสียด้วย”

พระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์นั้น เป็นธิดาของกรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ซึ่งเป็นโอรสของรัชกาลที่ 3 พระองค์จึงมีศักดิ์เป็นหลานของพระสวามีพระศาวดารกล่าวบันทึกไว้ว่า ทรงประสูติเมื่อวันพฤหัสบดี เดือน 8 ขึ้น 12 ค่ำ ปีมะเมีย พ.ศ. 2377 เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นพระราชินีแห่งกรุงสยามเมื่อวันพุธเดือน 5 ขึ้น 1 ค่ำ ปีกุน พ.ศ. 2394 จึงมีพระชนม์เพียง 16 ปีกว่า เป็นพระชายาที่สมเด็จพระจอมเกล้าทรงโปรดและยกย่องมากที่สุด เป็นพระมารดาของเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ เจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑล เจ้าฟ้าชายจาตุรนต์รัศมี และเจ้าฟ้าชายภาณุรังษีสว่างวงศ์ และเราทราบกันดีว่า ถึงแม้สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงมีพระโอรสธิดาหลังจากเสกจากการเป็นภิกษุถึง 82 องค์ เจ้าฟ้าองค์สำคัญที่สุดคือ เจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ ซึ่งภายหลังจะรับราชสมบัติต่อเป็นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหाराช รัชกาลที่ 5

สมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ ดำรงตำแหน่งพระราชินีแห่งกรุงสยามได้เพียงประมาณ 10 ปี ก็เสด็จสวรรคต เราเห็นได้จากประวัติศาสตร์ว่าพระองค์มีพระกายาสุภาพแข็งแรงมาจนประสูติพระโอรสสุตท้ายคือเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ หลังจากนั้นทรงประชวร มีอาการไอและร่างกายซูบผอมในพ.ศ. 2403 มีพระราชหัตถเลขาจากสมเด็จพระจอมเกล้าถึงพระองค์เจ้าปัทมราช ทินครศรีธรรมราชมีใจความว่า

“แต่แม่รำเพย ตั้งแต่คลอดบุตรชายภาณุรังษีสว่างวงศ์มาแล้วป่วยให้ไอและซูบผอมมากไปกลัวจะตั้งวรรณโรคภายใน”

หลังจากนั้นอีกประมาณปีเดียวสมเด็จพระราชินีสิ้นพระชนม์ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์กล่าวไว้ว่า

“ฝ่ายสมเด็จพระนางประชวรพระยอดเม็ดเล็ก ทรงพระกาสะเป็นโลหิตติดระคนเสมหะออกมาก ทรงประชวรอยู่หลายเดือน ครั้นมาถึง ณ วันจันทร์เดือน 10 ขึ้น 5 ค่ำ เวลาเช้า สี่โมงเศษ เอกสารนี้สิ้นพระชนม์ พระองค์ประสูติเมื่อ ณ วันพฤหัสบดี เดือน 8 อุตราสาร ขึ้น 12 ค่ำ ปีมะเมีย ฉศกไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศักราช 1196 ศิริพระชนม์ได้ 28 พรรษา ได้อัญเชิญพระศพเข้าสถิตในพระโกศทองคำ และเชิญพระศพแห่ออกประดูลงไปประดิษฐานไว้ในห้องธรรมสังเวช ด้วยเมื่อครั้งสมเด็จพระนางโสมนัสหอธรรมสังเวชทำยังไม่แล้ว ไม่มีที่จะไว้จึงได้เชิญพระศพขึ้นไว้บนพระมหาปราสาท”

ดูจากข้อความพระราชพงศาวดาร ก็ได้ความผิดแต่เพียงว่า พระอาการไอนั้นมีเลือดติดปนกับเสมหะออกมาด้วยและได้ทรงประชวรหนักเป็นเวลาหลายเดือนจึงสิ้นชีพ

ถ้าเราพิจารณาว่าพระองค์ชูปมอมน้ำหนักลด มีอาการไอออกมาเป็นเลือด ก็ทำให้นึกถึงโรค Tuberculosis หรือวัณโรค ตามที่เสด็จพระจอมเกล้าฯ ได้ทรงบันทึกไว้ เพราะเราทราบได้จากแพทย์สมัยใหม่ว่าโรค Tuberculosis หรือวัณโรคนี้ เกิดขึ้นโดยเชื้อโรคชื่อ Mycobacterium Tuberculosis เข้าปอด ทำให้คนไข้มีอาการไอจนเป็นเลือด น้ำหนักลด ร่างกายชูปมอมและมีไข้ขึ้นสูง เหงื่อออกท่วมภายในเวลากลางคืน

ในสมัยโบราณ ไม่มีอยู่ยารักษาผู้ป่วยมักจะถึงแก่กรรมตายภายในเวลาไม่กี่เดือน

แต่เมื่อเราอ่านพระราชหัตถเลขาของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งมีถึงพระองค์เจ้าปทุมราชที่นครศรีธรรมราชในพ.ศ. 2404 กลับได้ข้อความรายละเอียดที่แตกต่างกันจนทำให้คิดว่า พระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ อาจจะได้เป็นวัณโรคที่ปอดแต่สิ้นพระชนม์ด้วยโรคอื่น

“ครั้นวันพฤหัสบดี ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 10 เวลาเช้า แม่เพยไ้อาเจียนเป็นโลหิตออกมามาก ออกทางจมูกออกทางปาก ได้ตัวสัตว์ออกมากับทั้งโลหิตตัวหนึ่ง มีอาการคล้ายตัวหนอนเล็กหาง 3 แฉก แต่หมอยังแก้ไขก็ค่อยคลายมา โลหิตออกบ้างเล็กน้อยจางไปแล้ว

ครั้น ณ วันอาทิตย์ขึ้น 4 ค่ำ เดือน 10 เวลากลางคืน เธอว่าค่อยสบาย ไ้อ่างไป นอนหลับได้มาก ตั้งแต่ 3 ยามไปจนถึง 3 โมงเช้า

ครั้น ณ วันจันทร์ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 10 ตื่นขึ้นอีกเวลาสามโมงเช้า รับประทานอาหารได้ถ้วยฝาขนาดใหญ่แล้วนั่งเล่นอยู่กับบุตรคนเล็ก ไอเป็นโลหิตออกมาแล้ว ก็เกิดเป็นโลหิตพุ่งพล่านมากที่สุด ออกทั้งทางปากทั้งทางจมูก ทางปากหลายถ้วยแก้ว กระทบอกไม่มีขณะหายใจ พอโลหิตมากแล้วชีพจรทั้งตัวก็หยุดทีเดียวไม่ฟื้นเลย

ได้รับประทานจัดการไว้ศพในโกศตั้งไว้ที่ตักต้นสน แต่ตกแต่งตักเสียใหม่ให้งามดี เพดานและบานประตูบานหน้าต่างเปิดลายเงิน ฝาผนังปิดกระดาษลายและตกแต่งสิ่งอื่นมากพอสมควร ครั้นจะยกขึ้นไปไว้บนพระมหาปราสาท เห็นว่าจะกีดขวางพระราชพิธีไม่พอที่แต่เท่านั้นก็ได้อยู่แล้ว ศพจะเอาไว้นานต่อเดือนสี่เดือนห้าจึงจะได้เผา เดียวนี้ก็รับประทานทำบุญต่าง ๆ มีเทศนาและบัง

สกุลอยู่เนื่อง ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อวันพุธ แรม 13 ค่ำ เดือน 10 เจ้านายและคุณหม่อมต่างวังมาถือน้ำแล้วแวะไปเยี่ยมศพ ได้นิมนต์พระบังสกุลคนละเล็กละน้อยเป็นพระสงฆ์ถึงหมื่นเศษ เจ้านายและข้าราชการในกรุงแลหัวเมืองและเจ้าภาชีนายอากร ก็นำผ้าขาวและสิ่งของเงินสสิ่งเงินเฟื้องมาช่วยในการศพก็เป็นอันมาก ทำให้เป็นอนุเคราะห์แก่ชายจุฬาลงกรณ์ หลวงจันทรมณฑล นายจตุรนต์รัศมี นายภาณุรังษีสว่างวงศ์ บุตรแม่เพยทั้ง 4 ก็มีบ้าง กระหม่อมฉันคิดจะขอบบุญขอบคุณท่านทั้งปวงนี้นั้นหนักหนา

แม่เพยตายลงครั้งนี้ เมื่อต้ออากาศก็ควรจะตายอยู่แล้ว ด้วยป่วยโรคนี้นี้มาตั้งแต่เสาะเสาะมาถึง 5 ปี ตั้งแต่ปีมะเส็งมา รักษาทั้งหลายหมอลายยาแล้วไม่หาย จึงเห็นว่าถึงคราวที่จะสิ้นอายุตายอยู่แล้ว อายุนับปีเท่ากับกรมหมื่นมาตยาพิทักษ์บิดานั้นเหมือนกับชายมงคลเลิศซึ่งเป็นพี่ชายว่า โดยละเอียดไป

กรมหมื่นมาตยาพิทักษ์มีอายุนับวันตั้งแต่วันเกิดจนวันตายได้ 9,639 วัน

ชายมงคลเลิศนับอายุตั้งแต่วันเกิดจนถึงวันตาย 9,903 วัน

แม่เพยนับอายุตั้งแต่วันเกิดจนวันตายได้ 9,923 วัน มากกว่ากรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ 284 วัน มากกว่าชายมงคลเลิศ 20 วัน”

จากพระลายลักษณ์อักษรฉบับนี้เราได้ความรู้เพิ่มเติมอีกว่า นอกจากการไอและอาเจียนเป็นเลือดแล้ว ยังมีตัวพยาธิรูปร่างคล้ายหนอนออกมาด้วย สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงชอบสังเกตพิจารณาอยู่เสมอ จึงอธิบายไว้ว่าคล้ายตัวหนอนเล็กมีหาง 3 แฉก ผู้เขียนถึงแม้จะเป็นแพทย์สมัยใหม่ แต่ก็ยังนึกไม่ออกว่าพยาธิตัวใดมีลักษณะเป็นตัวหนอนเล็กมีหาง 3 แฉก จึงคิดไปว่าเวลาพยาธิปนอยู่กับก้อนเลือดนั้น จะดูรูปร่างมันให้ละเอียดก็ลำบาก โดยเฉพาะสมัยนั้นไม่มีกล้องจุลทรรศน์ส่อง ต้องมองด้วยตาเปล่า พยาธิอาจจะมีหางเดียว ส่วนก้อนเลือดแข็งตัวติดอยู่กับมัน อาจจะทำให้เห็นไปว่าหางมีหลายแฉกก็ได้

มีพยาธิหลายตัวที่สามารถเติบโตในปอดมนุษย์ ก่อให้เกิดอาการอักเสบจนไอเป็นเลือดเหมือนเป็นวัณโรคได้ หนอนตัวหนึ่งเรียกว่า *Paragonimus Westermani* ตามธรรมชาติอยู่ในตัวหอยน้ำแม่ น้ำลำคลอง เมื่อปูและกุ้งกินหอยเหล่านี้ พยาธิก็ไปเติบโตออกลูกออกหลานต่อในเนื้อปูเนื้อกุ้งได้ ถ้าคนจะจับปูและกุ้งมารับประทาน แต่มิได้หุงหรือเผาให้สุกเสียก่อน พยาธิยังไม่ตาย อยู่ในลำไส้มนุษย์ได้สักพักหนึ่ง ก็เดินทางมาฝังตัวในปอด ทำให้มีอาการไอออกมาเป็นเลือด และในบางกรณีตัวหนอนจะติดออกมาด้วย

พยาธิ *Paragonimus Westermani* นี้ตัวมันมีสีน้ำตาลปนแดงยาวถึง 1 นิ้วและมีความอ้วนเกือบครึ่งนิ้วจึงสามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าไม่ยาก แต่มันมีหางเรียวยาวเป็นแฉกเดียว บางครั้งมันเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวอนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จะอยู่แบบ 2 ตัวติดกันในปอด เวลาไอออกมา หากมี 2 หรือ 3 ตัวติดกันอยู่ อาจจะดูเป็นหาง 2 หรือ 3 แฉกได้

หนอนอีกตัวหนึ่งซึ่งมีอยู่แพร่หลายในเมืองไทยเรียกว่า *Strongyloides Stercoralis* ตามธรรมชาติอยู่ในดิน เวลาคนเดินเท้าเปล่าบนดินพยาธิมันก็จะเกาะผิวหนังเข้าไปในกระแสเลือดไปอยู่ในปอดและลำไส้ สามารถก่อให้เกิดอาการอักเสบทั้งในปอดและลำไส้ ทำให้ทั้งไอและอาเจียนออกมาเป็นเลือดได้

คนไทยสมัยโบราณ แม้จะเป็นเจ้านายชั้นสูง ก็ได้นิยมใส่รองเท้าอยู่ตลอดเวลา บางทีก็เดินเท้าเปล่าบนหญ้าบนดินจึงอาจได้รับโรคพยาธินี้ได้

อีกตัวหนึ่งเข้าปอดมนุษย์ได้คือ *Dirofilaria immitis* ซึ่งตามปกติแล้วอยู่ในตัวสัตว์เช่นสุนัข แมวและลิง ยุงจะเป็นตัวนำพาพยาธินี้ จากสัตว์มาสู่มนุษย์ โดยกัดหมาแมวหรือลิง สูดพยาธิออกมาพร้อมกับเลือด แล้วก็มาตอมกัดคนต่อ เมื่อตัวหนอนนี้วิ่งเข้าสู่ปอด มันจะทำให้ปอดอักเสบ เหมือนกับเป็นโรคปอดบวมหรือวัณโรค มีอาการไอออกมาเป็นเลือด สุขภาพอ่อนแอ น้ำหนักลด หอบหืดและมันมักจะเกาะเกาะเข้าสู่เส้นเลือด ทำให้เส้นเลือดในปอดแตก จนเลือดไหลทะลักท่วมปอดถึงแก่ความตายได้

องค์พระราชนิพนธ์ สมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ จะทรงประชวรและสิ้นพระชนม์ด้วยโรคอะไรนั้น ผู้เขียนไม่ทราบแน่ แต่สังเกตดูจากข้อความที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์ ทำให้คิดว่าอาจจะไม่ใช่เพราะวัณโรค เพราะเชื้อของวัณโรคนั้น เรามองด้วยตาเปล่าไม่เห็น

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบันทึกไว้ในจดหมายว่ามีตัวสัตว์หนอนขนาดเล็กมีหาง 3 แฉกออกมาเวลาไอและอาเจียน จึงอยากสันนิษฐานว่าจะเป็นโรค Parasite ในปอดมากกว่าจะเป็นพยาธิตัวไหนแน่ ผู้เขียนไม่สามารถพิจารณาบ่งชี้ได้จึงได้ จึงได้แต่เพียงยกตัวอย่างหนอนพยาธิบางตัวมาเสนอต่อท่านผู้อ่าน

ในสมัยโบราณนั้น ยุงก็ชุกชุม คนเดินเท้าเปล่ากันเป็นธรรมดา เวลาจะขึ้นบ้านจึงมีการล้างเท้ากันเล็กน้อยที่หัวกระได คนไทยเราชอบจับปูจับกุ้งจากแม่น้ำลำคลองมารับประทาน ถึงแม้จะเป็นชีวิตในวัง จะหุงต้มกันจนสุกหรือไม่ เราก็ไม่ทราบ บางทีก็ทานกันดิบ ๆ เช่น กุ้งเต้นเป็นต้น โอกาสที่พยาธิจะเข้าตัวนั้นมีอยู่มากมาย

สมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ ทรงครองตำแหน่งพระราชนิพนธ์แห่งกรุงสยามได้เพียงประมาณ 10 ปี ก็สิ้นพระชนม์ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ บันทึกเหตุการณ์ต่อไปว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“ครั้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น 11 ค่ำ เวลาบ่าย 2 โมง เชิญพระบรมธาตุ พระบรมอัฐิ ออกจากพระบรมมหาราชวัง แต่ออกประตูวิเศษไชยศรีเลี้ยวไปป้อมเผด็จจักรกร ไปเข้าประตูพระเมรุ ด้านตะวันออกมีการสมโภชคืบหนึ่ง

ครั้นรุ่งขึ้น ได้ถวายไทยทาน มีธรรมเทศนาและงานสมโภช

วันเวลาบ่ายทรงโปรยทาน

เวลาค่ำมีหนัง มีดอกไม้อีกคืบหนึ่ง

ครั้นรุ่งขึ้นวัน 13 ค่ำ เวลาเช้า พระสงฆ์ฉันแล้วแห่กลับ วัน 14 ค่ำ วัน 15 ค่ำ หยุดเป็นวัน สงกรานต์ ณ วันอังคาร เดือน 5 แรม 1 ค่ำ เวลาเช้า ได้เชิญพระศพออกประตูศรีสุนทรทวาร แห่ไปตามทางท้ายสนามเข้ากระบวนใหญ่ที่หอกลอง โปรดเกล้า ๆ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ขึ้นรถพระภูษาโยง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าองค์กลาง ขึ้นพระยานุมาศทรงโปรยข้าวตอก โปรด ๆ ให้ทรงฉลองพระบาทอย่างการพระราชพิธีโสกันต์ แห่ไปสู่พระเมรุด้านตะวันออก ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล และมีงานสมโภช 4 วัน 4 คืบ ณ วันศุกร์เดือน 5 แรม 4 ค่ำ เวลาบ่าย พระราชทานเพลิง”

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีราภิรมย์เสด็จสวรรคตนั้น พระโอรสองค์ใหญ่เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์มีพระชนม์เพียง 8 พรรษา ต่อมาอีกเพียง 7 ปี สมเด็จพระจอมเกล้าฯ สิ้นพระชนม์ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์จึงทรงกำพร้าทั้งพระบิดาและมารดาตั้งแต่อายุเพียง 15 พรรษา พระองค์จึงถือว่าวันที่ขึ้นครองเป็นพระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น แท้จริงเป็นวันเคราะห์ร้าย ตามข้อความในพระบรมราโชวาทถึงเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศว่า

“ในเวลานั้นอายุพ่อเพียง 15 ปี กับ 10 วัน ไม่มีมารดา มีญาติฝ่ายมารดาก็ล้วนแต่เหลวไหล หรือโมโหเลเหลวไหล ก็ไม่ตั้งอยู่ในตำแหน่งราชการอันใดเป็นหลักฐาน ฝ่ายญาติข้างพ่อคือเจ้านายทั้งปวง ก็ตกอยู่ในอำนาจสมเด็จพระเจ้ายา และต้องรักษาตัวรักษาชีวิตอยู่ด้วยกันทั่วทุกองค์ ที่ไม่เอื้อเพื่อต่อการอันใดเสียก็มีโดยมาก

ฝ่ายข้าราชการ ถึงว่ามีผู้ที่ได้รักใคร่สนิทสนมอยู่บ้าง ก็เป็นแต่ผู้น้อยโดยมาก ที่เป็นผู้ใหญ่ก็ไม่มีความสามารถอาจจะอุดหนุนอันใด

ฝ่ายพี่น้องร่วมบิดา หรือที่ร่วมมารดา ก็เป็นเด็กมีแต่อายุต่ำกว่าพ่อลงไป ไม่สามารถจะทำอะไรได้ทั้งสิ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนตัวเอง ยังเป็นเด็กอายุเท่านั้น ไม่มีความสามารถรอบรู้ในราชการอันใดที่จะทำการตามหน้าที่ แม้แต่เพียงเสมอเท่าที่ทูลกระหม่อมทรงประพุดติมาแล้วได้ ยังซ้ำเจ็บเกือบจะถึงแก่ความตาย อันไม่มีผู้ใดสักคนเดียวซึ่งจะเชื่อวารอด ยังซ้ำยังถูกอันตรายอันใหญ่คือทูลกระหม่อมเสด็จสวรรคตในขณะนั้น เปรียบเสมือนคนที่ศีรษะขาดแล้ว จับเอาแต่ร่างกายขึ้นตั้งไว้ในที่สมมุติกษัตริย์ เหลือที่จะพรรณนาถึงความทุกข์ อันต้องเป็นกำพวดในอายุเพียงเท่านั้น”

แต่เราก็ทราบดีว่า เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ทรงขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหाराชต่อมา และทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถมากที่สุดองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย ในสมัยรัชกาลนี้ ได้ทรงสถาปนาพระเกียรติพระมารดาขึ้นเป็น สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เรื่องการประสูติของพระนางเจ้ารำไพพรรณีราภิรมย์หรือสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ราชินีองค์แรกของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงจบลงเพียงเท่านั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้